

Das Adam Smith-Problem.

*Geschiedenis, hedendaagse relevantie
en het oplossen van het probleem.*

*Lisa Kentin, 434038, Voltijd Bachelor Wijsbegeerte
Leerstoelgroep: Geschiedenis van de Wijsbegeerte*

*Scriptiebegeleider: Dr. J.W. Hengstmengel
Adviseur: Prof. dr. F.A. Muller*

*Studiepunten: 11,25 ECTS
Datum: 30-06-2020
Aantal woorden: 9422*

*Adam, Adam, Adam Smith
Listen what I charge you with!
Didn't you say
In the class one day
That selfishness was bound to pay?
Of all doctrines that was the Pith,
Wasn't it, wasn't it, wasn't it, Smith?
(Stephen Leacock, Hellements of Hickonomics, 1936)*

Inhoudsopgave

Inleiding	<i>p. 2</i>
1. Adam Smith	<i>p. 3</i>
2. The Theory of Moral Sentiments	<i>p. 6</i>
- The mutual sympathy of sentiments	<i>p. 6</i>
- The impartial spectator	<i>p. 7</i>
3. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations	<i>p. 10</i>
- The invisible hand	<i>p. 11</i>
- Self-interest en self-love	<i>p. 12</i>
4. Das Adam Smith-problem	<i>p. 14</i>
- De herkomst en het probleem in de geschiedenis	<i>p. 14</i>
- Vroege reacties op het probleem	<i>p. 17</i>
5. Het hedendaagse debat en mogelijke oplossingen	<i>p. 21</i>
- Drie fasen	<i>p. 21</i>
- Een andere denkrichting	<i>p. 23</i>
6. Conclusie	<i>p. 26</i>
Bibliografie	<i>p. 27</i>

Inleiding

De Schotse verlichtingsfilosoof Adam Smith (1723-1790) wordt gezien als vader van de moderne economie en het kapitalisme. Tijdens zijn leven publiceerde hij slechts twee werken: *The Theory of Moral Sentiments* in 1759 en *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (meestal afgekort naar *Wealth of Nations*) in 1776. Het eerste werk, over de moraalfilosofie, schreef hij niet om te onderzoeken wat de mens zou moeten doen; het is een empirisch onderzoek naar de herkomst en ontwikkeling van morele sentimenten, met als kernconcepten *sympathy* en *the impartial spectator*. De mens heeft volgens hem een natuurlijk verlangen naar wat hij *mutual sympathy of sentiment* noemt. Het tweede werk gaat specifiek over economie en bespreekt *self-interest* en een aantal economische onderwerpen.

Hier wordt al snel duidelijk waarom het oeuvre van Smith vragen oproept. Enigszins gechargeerd, beschrijft Smith in zijn eerste werk een samenleving gebaseerd op sympathy, waarin men behoefte heeft aan de morele goedkeuring van anderen, terwijl hij in zijn tweede werk een samenleving en een markt gebaseerd op egoïsme voor ogen heeft. Het zogeheten *Adam Smith-Problem* duidt op de vraag hoe deze twee werken en theorieën te verenigen zijn. Self-interest en sympathy verhouden zich in de huidige filosofische en economische wetenschappen nog steeds op een ingewikkelde manier tot elkaar. Het is een uitdaging om in de huidige kapitalistische samenleving een goede balans te vinden tussen doen wat goed is voor onszelf en rekening houden met en zorgen voor de wereld en mensen om ons heen. Mijn onderzoeksvraag is daarom als volgt: Hoe heeft *Das Adam Smith-Problem* kunnen ontstaan en hoe kan het, indien mogelijk, opgelost worden?

Deze bachelorscriptie zal beginnen met een biografisch hoofdstuk waarin kort het leven van Adam Smith besproken zal worden. Hierna volgen twee hoofdstukken met een uiteenzetting van de hoofdpunten en belangrijkste theorieën van respectievelijk *The Theory of Moral Sentiments* en de *Wealth of Nations*. Het hoofdstuk wat hierop volgt, bespreekt de kern en de geschiedenis van het Adam Smith-probleem, samen met de eerste reacties en poging tot het vinden van een oplossing voor het probleem. Hoofdstuk vijf beschouwt het ontstaan van het huidige debat en de drie belangrijkste fasen waarin het probleem zich in de afgelopen decennia bevonden heeft, waarna ik een uiteenzetting zal geven van mijn eigen interpretatie van het probleem en de oplossing ervan. De conclusie zal een samenvatting bevatten van wat eerder besproken is en antwoord geven op de onderzoeksvraag.

1. Adam Smith

Adam Smith werd geboren in 1723 in Kirkcaldy, Schotland¹. Over zijn vroege jeugd zijn weinig details bekend, maar toen hij veertien was, begon hij aan zijn studie moraalfilosofie aan de University of Glasgow, waarna hij in 1740 via een beurs begon aan zijn post-doctoraat aan de University of Oxford. Smith beschreef de Engelse universiteiten, en in het bijzonder Oxford, later in *Wealth of Nations* als volgt: “In the University of Oxford, the greater part of the public professors have, for these many years, given up altogether even the pretence of teaching” (WN, V.1.3.2)². Ondanks zijn negatieve uitlatingen over Oxford, maakte Smith hier graag gebruik van de enorme hoeveelheid boeken die hij tot zijn beschikking had, waarmee hij gedurende zijn tijd in Oxford toch een groot deel van zijn kennis en wereldbeeld heeft gevormd. Nog voor zijn beurstermijn voorbij was, verliet Smith Oxford, en ging hij terug naar Schotland.

Hier begon hij in 1748, pas 25 jaar oud, voor het eerst met doceren, aan de University of Edinburgh. Hoewel hij hier slechts drie jaar heeft doorgebracht, heeft deze periode veel invloed gehad op zijn leven en denken. Zo heeft hij hier bijvoorbeeld de Schotse filosoof David Hume (1711-1776) ontmoet, die een goede vriend van hem zou worden en veel invloed heeft gehad op zijn filosofische ontwikkeling. Smith onderhield diens leven lang intens contact met hem, voornamelijk via briefwisselingen. Na een aantal jaar in Edinburgh gedoceerd te hebben, vertrok Smith naar de University of Glasgow om in 1751 professor in de logica te worden, en in 1752 begon hij ook met het doceren van moraalfilosofie. De colleges die hij hier zou geven, vormden uiteindelijk de basis voor zijn eerste boekpublicatie in 1759, *The Theory of Moral Sentiments*.

Smith zag de jaren dat hij doceerde aan de University of Glasgow als de nuttigste en prettigste jaren van zijn leven. In 1763, een aantal jaar na het publiceren van *The Theory of Moral Sentiments*, vertrok Smith uit Glasgow om de tutor te worden van Henry Scott, 3e hertog van Buccleuch. Samen met Scott begon hij aan een toer door Frankrijk, waar hij veel belangrijke figuren ontmoette, onder wie de verlichtingsfilosoof Voltaire (1694-1778), op wie hij een grote indruk zou maken. Daarnaast ontmoette Smith in Parijs de leider en enkele

¹ Voor dit hoofdstuk is gebruik gemaakt van biografische informatie uit Montes (2003) en Otteson (2017).

² Deze en alle verdere verwijzingen naar de *Wealth of Nations* komen uit Smith (2012) en worden weergegeven als ‘WN, boek.hoofdstuk.paragraaf’.

aanhangers van het fysiocratisme. De fysiocraten pleitten voor een vrije markt, en zagen de landbouw als de bron van rijkdom, in tegenstelling tot veel economische theorieën in die tijd, die rijkdom juist associeerden met de internationale handel. De fysiocraten keerden zich voornamelijk tegen het mercantilisme, dat rijkdom op één lijn stelde met de goudvoorraad van een land. Ook Smith sprak zich duidelijk uit tegen het mercantilisme. Hoewel Smith al langere tijd bezig was met de ideeën die hij uiteindelijk uiteen zou zetten in de *Wealth of Nations*, hebben zijn tijd in Frankrijk en de ontmoetingen die hij hier heeft gehad zijn gedachtegoed ongetwijfeld beïnvloed.

In 1767 keerde Smith terug naar Kirkcaldy om voor zijn moeder te zorgen. Gedurende tien jaar schreef hij hier aan zijn nieuwe werk, waarna hij in 1776 zijn *magnum opus*, *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, publiceerde. Dit werk was direct populair. Het bespreekt onderwerpen als de vrije markt, de bron van de welvaart van landen, arbeidsverdeling, de rol van de overheid, en nog andere economische onderwerpen die vandaag de dag nog steeds relevant zijn. Smith schreef over onderwerpen die tot dan toe weinig verkend waren, en tegen de manier waarop in zijn tijd over het algemeen naar de economie en handel werd gekeken.

Gedurende al deze jaren heeft Smith *The Theory of Moral Sentiments* zes keer aangepast en de *Wealth of Nations* vijf keer. Een deel van deze revisies was enkel het verwijderen van druk- en schrijffouten, maar voornamelijk bij de revisies van de *Theory* heeft Smith substantiële wijzigingen aangebracht. Zo heeft hij bij de zesde editie, die kort voor zijn dood in 1790 gepubliceerd werd, een geheel nieuw deel aan het werk toegevoegd. Hieraan is te zien hoe Smith in de bijna dertig jaar tussen de eerste druk van de *Theory* en zijn dood nog intellectuele ontwikkelingen heeft doorgemaakt.

In zijn laatste jaren schreef Smith nog aan meerdere werken, waaronder een werk over de filosofische geschiedenis van de literatuur, en de geschiedenis van recht en politiek. Het is de bedoeling van Smith geweest om een drieluik te schrijven, waarvan *The Theory of Moral Sentiments* en de *Wealth of Nations* deel één en twee geweest zouden zijn. Dit benoemt hij in de laatste versie van de *Theory*, waar hij het volgende schrijft:

“I said that I should in another discourse endeavour to give an account of the general principles of law and government, and of the different revolutions which they had undergone in the different ages and periods of society; ... What remains, the theory of jurisprudence, which I have long projected, I have hitherto been hindered from executing” (TMS, advertisement)³.

Er zijn aantekeningen die wijzen op dit derde werk over *justice*, maar helaas heeft hij nooit de kans gehad dit als manuscript te publiceren. Enkele dagen voor zijn dood eiste hij van twee van zijn vrienden dat zij alle manuscripten die niet klaar waren voor publicatie dienden te vernietigen. Helaas hebben zij toen ten minste zestien manuscripten vernietigd, enkel een aantal kortere werken en essays zijn overgebleven, die vijf jaar na zijn dood, in 1795, als de *Essays on Philosophical Subjects* gepubliceerd werden. Het grootste en belangrijkste essay hieruit is de *History of Astronomy*, waarvan gedacht wordt dat Smith dit al in 1750 geschreven zou hebben, met daarnaast een aantal kortere essays over de *History of the Ancient Physics* en de *History of the Ancient Logics and Metaphysics*. Ook werd in 1869 *Lectures on Justice, Police, Revenue and Arms* gepubliceerd, bestaande uit aantekeningen van colleges die hij in de jaren 1760 aan de University of Glasgow gegeven heeft, samen met een vroeg ontwerp van de *Wealth of Nations*.

Door de vernietiging van bijna alles wat Smith buiten *The Theory of Moral Sentiments* en de *Wealth of Nations* heeft geschreven, weten we erg weinig van de context en de gedachtegangen van Smith buiten de gepubliceerde werken om. Dit zal zeker hebben bijgedragen aan de manier waarop Smith later geïnterpreteerd zou worden, en de moeite die het nog altijd kost om het wereldbeeld van Smith te reconstrueren. Smith stierf in Edinburgh op 17 juli 1790, en is voornamelijk de geschiedenis in gegaan als vader van de economie en grondlegger van wat wij nu kennen als het kapitalisme. Hoewel Smith zelf nooit het woord kapitalisme, of zelfs het woord economie, heeft gebruikt, en waarschijnlijk meer belang hechtte aan zijn *Theory of Moral Sentiments* dan aan *Wealth of Nations*, zal het laatste werk altijd een klassieker blijven binnen de economische wetenschap.

³ Deze en alle verdere verwijzingen naar *The Theory of Moral Sentiments* komen uit Smith (1984) en worden gevormd al ‘TMS, boek.hoofdstuk.paragraaf’.

2. *The Theory of Moral Sentiments*

The Theory of Moral Sentiments is voor het eerst gepubliceerd in 1759⁴. Dit werk is voornamelijk gebaseerd op de colleges die Smith in de jaren ervoor gaf als hoogleraar in de moraalfilosofie aan de University of Glasgow. In tegenstelling tot de meeste moraalfilosofen van zijn tijd, wilde Smith niet zelf een moreel systeem ontwerpen. Het voornaamste doel van dit werk was het analyseren van de manier waarop mensen tot morele oordelen komen en waar ons moreel besef vandaan komt. De mens wordt geboren zonder moreel besef, met enkel verlangens en behoeften. Volgens Smith hangt de ontwikkeling van ons moreel besef dan ook samen met de menselijke natuur, de mens is een sociaal wezen. Het kernwoord hier is sympathy, dat in hedendaags Nederlands het best vertaald kan worden met 'empathie'.

Zijn gehele morele theorie hangt samen met de manier waarop de mens door zijn naasten gezien wil worden, en hoe hij het gedrag van zijn naasten ziet. Het morele besef ontwikkelt zich, groeit, en verandert door de jaren heen. Naarmate een persoon volwassen wordt, zal hij meer ervaring hebben met zijn eigen morele gedrag, het morele gedrag van anderen, en de manier waarop mensen elkaars morele gedragingen beoordelen, waardoor hij als het ware een inwendig moreel systeem aan het ontwikkelen is. Er is echter niet één moment waarop het moreel besef klaar is met ontwikkelen, moraliteit verandert door de jaren heen constant met het opdoen van nieuwe ervaringen. Daarnaast staat de ontwikkeling van morele waarden in de wereld om ons heen ook niet stil, en zal men zich constant moeten blijven aanpassen.

Hieronder worden de twee belangrijkste concepten binnen de morele theorie van Adam Smith besproken: de mutual sympathy of sentiments en de *impartial spectator*.

The mutual sympathy of sentiments

De term mutual sympathy of sentiments (TMS, I.2.1) staat voor het wederzijds sympathiseren met elkaar. De belangrijkste manier waarop zowel het persoonlijk moreel besef als de algemene morele regels ontstaan is het verlangen van ieder mens om geaccepteerd te worden door zijn omgeving. Hij beoordeelt zelf de mensen om zich heen op hun morele gedragingen,

⁴ Voor dit hoofdstuk is gebruik gemaakt van informatie uit Fleischacker (2017) en Raphael (2007).

en denkt bij zijn eigen acties na over hoe de mensen om hem heen deze zouden beoordelen. Op die manier ontstaat er een wisselwerking die uiteindelijk zorgt voor algemene morele standaarden. Dit alles is een proces van leren en ontdekken. Smith vergelijkt dit in *The Theory of Moral Sentiments* met het vertellen van een grap. Er zijn bepaalde grappen die wel verteld kunnen worden in besloten kring met vrienden of familie, maar niet in een belangrijke vergadering. Hoe weet iemand wat er wel en niet kan? Wanneer iemand een grap vertelt, waar door niemand behalve hemzelf om gelachen wordt, houdt hij hier een slecht gevoel aan over. Hij zal in dat geval niet snel opnieuw deze, of een soortgelijke, grap vertellen in een soortgelijke situatie. Wat Smith fascineert is dat het oordeel hierover vaak al uit intuïtie voortkomt, en hij vraagt zich af of wij toch een soort innerlijke gevoeligheid hebben waardoor wij dit kunnen bepalen. Dit geldt ook voor morele besluiten.

Wat Smith ook opvalt is hoe oordelen en standaarden veranderen door de tijd heen. Twintig jaar geleden zou een bepaalde grap misschien gepast zijn geweest, waar deze nu direct als ongepast beschouwd zal worden. Maar hoe komen wij achter deze veranderingen? Het lijkt iets te zijn dat geleidelijk gebeurt, en opnieuw te maken heeft met het verlangen naar het hebben van wederzijdse sympathie voor elkaars gevoelens. Het is een proces waarin men zich aanpast aan elkaar, wat als gevolg heeft dat er geleidelijk (veranderingen in) morele regels, gedragingen en oordelen ontstaan.

De term sympathy vormt de kern van de theorie van de mutual sympathy of sentiments, maar is lastig exact te definiëren. Smith beschrijft het onder anderen als *feeling with* (TMS, I.1.1), en het komt neer op de capaciteit om de gevoelens van anderen te herkennen, erkennen, en internaliseren. Deze capaciteit is een van de hoofdpunten van het gehele morele wereldbeeld dat Smith presenteert, en is zo ook belangrijk in het volgende concept dat Smith bespreekt.

The impartial spectator

De samenhang tussen sympathy en moraliteit heeft alles te maken met het idee van de impartial spectator. Er is een zogenaamde actor die een bepaalde (morele) handeling uitvoert, en een zogenaamde spectator (toeschouwer) die dit beoordeelt. Deze toeschouwer is op een zekere manier de belichaming van onze algemene morele normen. Iemand bedenkt wat deze toeschouwer zou vinden van wat hij doet. Hier komt het element van onze verbeelding ook

terug: het is niet alleen belangrijk om je als spectator in te kunnen leven in iemand die iets voelt of doet, maar ook om je als actor in te kunnen leven in de rol van de spectator. Met *impartial* bedoelt Smith hier iemand die onpartijdig is en niet speciaal een belang heeft bij de persoon of personen in kwestie. De onpartijdige toeschouwer representeert een universeel oogpunt van iemand met normale menselijke gevoelens en morele standpunten. Deze universaliteit maakt ook dat wij de morele handelingen die wij uit zo'n situatie halen vaak kunnen omzetten tot algemene maatschappelijke regels.

De onpartijdige toeschouwer is geen echt, specifiek persoon, omdat een realistische spectator nooit echt onpartijdig zal kunnen zijn. Iedereen heeft een zekere vooringenomenheid, en daarbij kan men dingen vaak niet volledig inschatten. We kunnen deze notie nu op twee manieren opvatten, en Smith bespreekt beide standpunten. De onpartijdige toeschouwer kan worden gezien als iemand die echt kan bestaan, een hypothetische toeschouwer bij een bepaalde situatie. Wij proberen op zo'n manier te handelen dat iemand die van een afstand toekijkt ons gedrag goed zou keuren. Wij halen hier voldoening uit, en op die manier is deze onpartijdige toeschouwer een soort morele gids die ons tot een bepaalde set morele waarden/normen brengt.

Een andere uitleg die Smith eraan geeft is als volgt. Je zou kunnen zeggen dat de onpartijdige toeschouwer een representatie is van onszelf. Smith bedoelt hiermee dat wij onszelf op een zekere manier moeten beoordelen zoals wij de mensen om ons heen zouden beoordelen. Wij moeten onszelf niet langer als actors zien, maar als spectators van ons eigen gedrag. Smith zegt hier het volgende over: "We must enter, in short, either into what are, or into what ought to be, or into what, if the whole circumstances of our conduct were known, we imagine would be the sentiments of others, before we can either applaud or condemn it". (TMS, III.1.4, noot 2). Ook noemt hij het later nog op een iets andere manier: "I divide myself, as it were, into two persons, and that I, the examiner and judge, represent a different character from that other I, the person whose conduct is examined into and judged of. The first is the spectator, the second is the agent". (TMS, III.1.6) Hier komt duidelijk naar voren hoe de onpartijdige toeschouwer een deel van ons geweten (*conscience*) is. Smith besprak echter ook hoe lastig het is om ons eigen gedrag te beoordelen. Hierbij maakt hij duidelijk hoe het nodig is om onze eigen spectator te zijn, voordat we ons eigen gedrag kunnen beoordelen.

We can never survey our own sentiments and motives, we can never form any judgement concerning them, unless we remove ourselves, as it were, from our own natural station, and endeavour to view them as at a certain distance from us. But we can do this in no other way than by endeavouring to view them with the eyes of other people, or as other people are likely to view them. (TMS, III.1.3)

Een ander onderscheid dat Smith maakt is dat tussen morele regels en deugden. De eerste vorm van de spectator heeft te maken met standaard morele regels. Deze morele regels zijn er om de maatschappij draaiende te houden. Zij verbieden extreme gevallen als moord, diefstal, en andere misdaden. Het viel Smith op dat, hoewel morele gedragingen verschillend zijn in verschillende culturen, dit soort misdaden nergens geaccepteerd worden. Dit soort morele regels komen voort uit de universele, onpartijdig toeschouwer; wanneer wij denken dat een daad over het algemeen niet geaccepteerd wordt, creëren we hier een standaard morele regel voor. Van deze regels kunnen ook wetten gemaakt worden: je kunt mensen dwingen zich eraan te houden omdat dit nodig is om de maatschappij op een rechtvaardige manier draaiende te houden. Zo leren wij met anderen samen te leven zonder elkaar kwaad te doen.

Deugden zijn ingewikkelder, omdat deze niet zondermeer uit standaard morele regels afgeleid kunnen worden. Er is hier een sterkere connectie met de spectator omdat wij onszelf erin moeten herkennen, we moeten de uitkomst niet slechts uitvoeren, maar echt overnemen in ons gedrag. Deze deugden maken ons wie we zijn, hoe sociaal, vriendelijk en behulpzaam wij zijn buiten de verplichte, morele regels om. Morele regels kun je tot wetten maken, waartoe je mensen kunt dwingen, maar deugden zijn persoonlijk en niet af te dwingen.

3. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*

“It is not from the benevolence of the butcher, the brewer, or the baker that we expect our dinner, but from their regard to their own interest. We address ourselves, not to their humanity but to their self-love, and never talk to them of our own necessities but of their advantages” (WN, I.2).

Het bovenstaande citaat is, naast die over de *invisible hand*, waarschijnlijk de bekendste uit de *Wealth of Nations*⁵. Het *magnum opus* van Adam Smith, gepubliceerd in 1776, staat bekend als één van de eerste belangrijke economische werken en is een klassieker binnen de economische wetenschap. In dit werk wilde Smith zijn idee van de politieke economie uiteenzetten. Al voor hij *The Theory of Moral Sentiments* publiceerde, was hij bezig met het uiteenzetten van zijn theorie over de politieke economie, zo blijkt uit aantekeningen die gevonden zijn bij het publiceren van *Lectures on Justice, Police, Revenue and Arms*. Een van de redenen dat het werk zo populair en invloedrijk is geworden, is dat het een alternatief gaf voor het mercantilisme, in de achttiende eeuw de meest geaccepteerde economische theorie. Het mercantilisme gelooft dat de rijkdom en welvaart van een land op één lijn staat met de goudvoorraad van dat land. Dit zou ook betekenen dat er altijd eenzelfde niveau van welvaart zou bestaan zolang de universele goudvoorraad gelijk blijft: Als een deel van de goudvoorraad van het ene naar het andere land verplaats door bijvoorbeeld handel, dan daalt de welvaart van het ene land, terwijl de welvaart van het andere land juist stijgt. Smith ziet welvaart op een geheel andere manier en probeert de focus daarom te verschuiven. In plaats van de hoeveelheid goud, draait welvaart om de capaciteit om verlangens en behoeftes te bevredigen. “Every man is rich or poor according to the degree in which he can afford to enjoy the necessities, conveniences, and amusements of human life” (WN, I.5). Productie, arbeid en handel werden belangrijker. In de oude opvatting zou welvaart enkel kunnen verschuiven door handel, nu zou de welvaart van beide handelspartners kunnen stijgen, doordat beiden iets krijgen wat hun verlangens bevredigt. Op deze manier begon Smith met het uiteenzetten van een nieuw economisch systeem, waarin de vrije markt, productie en arbeidsverdeling een grote rol zouden spelen.

⁵ Voor dit hoofdstuk is gebruik gemaakt van informatie uit Otteson (2000) en Otteson (2018).

In dit hoofdstuk zullen twee belangrijke concepten die binnen de *Wealth of Nations* besproken worden uiteengezet worden, namelijk de invisible hand en self-interest. Er zijn naast deze begrippen uiteraard nog veel meer ideeën die in het ruim 1000 pagina dikke werk besproken worden, maar voor de relevantie van deze scriptie houden we het op deze twee.

The invisible hand

De onzichtbare hand is het concept waar Smith voor velen om bekend zal staan. Het is een belangrijk concept om te bespreken, hoewel Smith het in de *Wealth of Nations* maar één keer noemt:

By directing that industry in such a manner as its produce may be of the greatest value, he intends only his own gain, and he is in this, as in many other cases, led by an invisible hand to promote an end which was no part of his intention.... By pursuing his own interest he frequently promotes that of the society more effectually than when he really intends to promote it. (WN, IV.2)

De onzichtbare hand staat ervoor dat in een vrije markt ieder vooral zijn eigen doel voor ogen heeft, en handelt om winst te maken, maar dat men door te handelen naar zijn eigenbelang de maatschappij en de markt helpt zonder dat dit de bedoeling was, en dat dit ook nog eens nuttiger is dan wanneer hij zou handelen met de daadwerkelijke intentie om de maatschappij te helpen.

Een belangrijk aspect van deze maatschappij is de manier waarop de overheid of de regering invloed uitoefent. Voor Smith betekent het juist regeren van een maatschappij de bescherming van de 3 P's: *person*, *property*, en *promise* (Otteson 2017, 46). Dit betekent dat een mens niet als slaaf behandeld mag worden, zijn eigendom niet ontvreemd mag worden, en beloftes aan hem nagekomen moeten worden. Hierdoor ontstaat een manier van handelen waarin ieder rekening houdt met de wensen van diegene waarmee hij zou willen handelen. Eerder in de *Wealth of Nations* bespreekt Smith hoe in een vrije markt ieder probeert zijn of haar doelen zo effectief mogelijk te behalen door goed te handelen met de middelen die beschikbaar zijn (Otteson 2017, 46-47). Deze argumenten, in combinatie met een overheid die beschermt tegen zaken als onrecht en diefstal, zorgen dat ieder die handelt volgens deze

principes onderdeel wordt van een markt waarin iedere transactie voor alle partijen gunstig zal zijn. Wanneer ieder vrije keuzes kan maken over zijn of haar bezittingen, is het mogelijk elk aanbod wat niet bevredigend is af te wijzen. In iedere transactie zal daarom overwogen moeten worden wat de wensen van de tegenpartij zijn, en of het voldoen aan deze wensen gunstig is. Als dit niet het geval is, zal er geen transactie plaatsvinden, omdat beide partijen enkel zouden willen handelen als het ze iets oplevert. Op deze manier zal elke transactie in de markt die gestuurd wordt door eigenbelang de totale welvaart in de maatschappij doen stijgen, zonder dat dit de intentie van de handelende partijen is geweest. De onzichtbare hand zorgt voor een oneindige stijging van universele welvaart.

Opvallend genoeg noemt Smith de onzichtbare hand dus slechts één keer in de hele *Wealth of Nations*. Ook in *The Theory of Moral Sentiments* (TMS, IV.1.10) wordt de uitdrukking maar één keer gebruikt. Hoe kan dit dan een van de bekendste principes uit zijn werk zijn geworden? Hoewel de term zelf niet vaak voorkomt, wordt het resultaat van de onzichtbare hand, een welvarend economisch systeem en een steeds welvarender wordende maatschappij, teruggevonden in het gehele werk van Smith. Hij bespreekt in zowel de *Theory* als de *Wealth of Nations* de verbeterde maatschappij als het gevolg van de vrije markt, en de manier waarop eigenbelang voor verbeteringen zorgt. Neem bijvoorbeeld het volgende citaat: “It is thus that the private interests and passions of individuals naturally dispose them to turn their stock towards employments which in ordinary cases are most advantageous to the society” (WN, IV.7). Zo bezien is de onzichtbare hand toch één van de belangrijkste principes in Smiths werk.

Self-interest en self-love

In de *Wealth of Nations* beschrijft Smith eveneens het principe van self-interest, *self-love* en *selfishness*. Het citaat dat aan het begin van dit hoofdstuk is benoemd, is waarschijnlijk de bekendste uitdrukking van self-love in het gehele werk, maar de vraag is wat Smith er nu precies mee probeert uit te drukken. Het citaat over self-love wordt vaak verkeerd geïnterpreteerd, waardoor gedacht wordt dat Smith beweert dat mensen enkel zouden handelen naar aanleiding van hun eigenbelang en proberen zo veel mogelijk winst te behalen ten koste van alles. Dit is echter niet zijn visie. Het klopt, zoals eerder besproken, inderdaad dat de mens gedreven wordt door eigenbelang, maar dit is voor Smith niet iets negatiefs. Zoals

we hiervoor hebben geconstateerd, zorgt het principe van de onzichtbare hand voor een positieve uitkomst van het eigenbelang. Het is zelfs belangrijk dat men handelt vanuit eigenbelang, omdat dit bijna altijd voor een grotere stijging van welvaart voor de maatschappij zal zorgen dan wanneer gehandeld wordt naar de intentie om, zonder er zelf beter van te worden, de welvaart te verhogen. Self-love en self-interest zijn dus wel de motivatie voor het handelen van mensen binnen de termen van handel, maar het is niet zo dat self-interest de motivatie is voor al hun handelen, of dat de mens enkel probeert er koste wat het kost zelf beter te worden.

4. *Das Adam Smith-Problem*

*“Are the two principal works of Adam Smith, the *Theory of Moral Sentiments* (1759) on the one hand, and the *Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (1776) on the other, two entirely independent works, contradicting each other in their fundamental principles, or are we to regard the latter simply as a continuation of the former, though published at a later date, and both as presenting, when taken together, a comprehensive exposition of his moral philosophy?” (Oncken 1897, 444)*

Het bovenstaande citaat komt uit het artikel ‘The consistency of Adam Smith’, geschreven door August Oncken (1844-1911) in 1897. Het omvat de kern van het probleem zoals het gedurende de negentiende en twintigste eeuw bekend werd. Oncken was niet de eerste, maar wel een van de belangrijke auteurs die samen in de negentiende over Adam Smith schreven.

Das Adam Smith-Problem ontstond in de negentiende eeuw onder Duitse geleerden en betreft de op het oog onverenigbare mensbeelden van *The Theory of Moral Sentiments* en de *Wealth of Nations*. Als we het probleem in de meest extreme vorm bekijken, komt het erop neer dat de twee werken inconsistent en onverenigbaar met elkaar zouden zijn. De reden hiervoor is dat in het eerste werk een menselijke natuur wordt geschetst die gebaseerd is op de eerder genoemde sympathy, het is voor een mens belangrijk hoe de mensen om hem heen hem beoordelen, en dat zijn morele oordelen en acties hieruit zouden voortkomen. Het tweede werk zou beweren dat de mens uitsluitend in self-interest zijn motivatie vindt.

We zullen in wat volgt de herkomst van het probleem in de geschiedenis verder analyseren, samen met de reacties die in de negentiende en begin twintigste eeuw werden gegeven.

De herkomst van het probleem

Adam Smith werd in de negentiende eeuw op verschillende manieren gelezen⁶. Op het continent, en dan met name Duitsland, werd Smith gezien als een belangrijke moraalfilosoof, waarbij *The Theory of Moral Sentiments* centraal stond. In Groot-Brittannië, echter, en

⁶ In dit hoofdstuk is gebruik gemaakt van informatie uit Montes (2003) en Tribe (2008).

daarmee ook in zijn thuisland Schotland, werd hij primair gezien als de econoom die met de *Wealth of Nations* een heel nieuw economisch denkkader bood. Groot-Brittannië stond halverwege de negentiende eeuw aan de top van de wereldwijde handel, terwijl Duitsland zich bezighield met de eenwording van het Duitse rijk. Hierdoor kende Duitsland een ander industrialisatieproces. De zogenaamde Duitse Historische School had vooral kritiek op Smith; hij zou slechts een eenzijdig beeld van economische belangen weergeven zoals het er op dat moment in Groot-Brittannië voorstond. Friedrich List (1789-1846), een van de vooraanstaande leden van de Duitse Historische School, beweerde dat de vrije markteconomie nog niet zou kunnen werken voor landen minder economisch ontwikkeld dan Groot-Brittannië (Montes 2003, 67). De Duitse Historische School zag de economische wetenschap in relatie met ethiek, politiek, en historische context, in plaats van puur gefocust op het creëren van rijkdom en waarde. Hier ontstond een nieuwe, brede blik op de politieke economie.

Met Smith, na de initiële commentaren van List, als antiheld van de ontwikkelende *Nationalökonomie* in Duitsland (Montes 2003, 70), opende Bruno Hildebrand (1812-1878) in 1848 in zijn *Nationalökonomie der Gegenwart und Zukunft* een nieuwe aanval op Smith. Net als List bekritiseerde Hildebrand hem op zijn eenzijdigheid, maar hij leverde ook voornamelijk kritiek op de self-interest die centraal zou staan in het economische systeem van Smith. Dit had volgens hem een slechte invloed op de ethische kant van politieke economie, maar hoewel Hildebrand Smith op een ethisch vlak probeert te bekritisieren, geeft hij geen enkele verwijzing naar de *Theory*, of de inhoud ervan. Enkele jaren later, in 1853, ging Karl Knies (1821-1898) hierop door. Ook hij valt Smith aan op de notie van self-interest, maar staat vooral bekend door de ontwikkeling van de zogenaamde *Umschwungtheorie*, toen hij schreef: “Auch kann es sicherlich nicht als zufällig betrachtet werden, das zwischen die Herausgabe seiner *Theory of Moral Sentiments* und die seiner nationalökonomischen *Inquire* sein Aufenthalt in Frankreich fällt”. (Knies, 1853: p. 180). De kern van deze theorie ligt in het idee dat Smiths verblijf in Frankrijk in de jaren 1760 hem van gedachte heeft doen veranderen. De Duitse econoom Lujo Brentano (1844-1931) ging hierop verder door in 1877 te zeggen dat deze omslag veroorzaakt is door zijn kennismaking met de filosoof Claude Helvétius, waarna Smith diens visie over de menselijke natuur en egoïsme als enige motiverende kracht van menselijk gedrag (Brentano 1877, 61) volledig overneemt. De Poolse Witold von Skarżyński (1850–1910), een van de felste critici van Smith, beweerde een jaar later dat Smith niet enkel van

gedachte veranderd zou zijn, maar dat zijn beide werken voortgekomen zijn uit niets anders dan externe invloeden, allereerst van zijn goede vriend Hume, en later van zijn ontmoetingen in Frankrijk met de Fysiocraten en, opnieuw, Helvétius: “Under the influence of Hutcheson and Hume, Smith was an Idealist, so long as he remained in England. After three years of contact with the Materialism that prevailed in France, he returned to England a Materialist.” (Skarzyński 1878, 183, geciteerd in Montes 2003). De werken van Smith zouden geen enkele creatieve input van hemzelf bevatten. Skarzyński probeert te bewijzen dat Smith geen originaliteit heeft als filosoof, maar ook geen autoriteit heeft als bedenker van de politieke economie. Het werk waarin deze beweringen worden gedaan, *Adam Smith als Moralphilosoph und Schöpfer der Nationalökonomie: Ein Beitrag zur Geschichte der Nationalökonomie*, blijkt voornamelijk een aanval te zijn op Engeland en haar economische positie in de wereld, waarvan hij grotendeel Smith de schuld probeert te geven.

De *Umschwungstheorie*, waar Knies, Bretano en Skarzyński een groot deel van hun kritiek op Smith op baseren, is echter gemakkelijk onderuit te halen. Toen Smith was teruggekeerd naar Schotland heeft hij niet enkel aan zijn *Wealth of Nations* gewerkt, maar begon hij ook bijna direct aan het aanpassen van zijn *Theory*. Nog vóór het uitkomen van de *Wealth of Nations*, maar na zijn terugkeer uit Frankrijk, werd de *Theory* driemaal opnieuw uitgegeven, in 1764, 1767 en 1774. Als Smith het met zijn eerdere visie in de *Theory* oneens zou zijn geworden, zou hij het aangepast hebben, of het werk überhaupt hebben gelaten voor wat het was. Daarnaast is in de eerder genoemde *Lectures on Justice, Police, Revenue and Arms* een vroeg ontwerp van zijn *Wealth of Nations* gevonden. Ook in andere aantekeningen uit die tijd, voor de publicatie van de *Theory*, kunnen al ideeën over zijn politieke economie worden teruggevonden, die later uiteengezet zouden worden in de *Wealth of Nations*.

Een andere bron van het Adam Smith-probleem, ditmaal niet in Duitsland, maar juist in Groot-Brittannië, is de *History of Civilization in England*, geschreven door Henry Thomas Buckle (1821-1862) en gepubliceerd in twee delen in 1857 en 1861. Hij was, in tegenstelling tot de Duitse economen, een groot liefhebber van Smith. Hij besprak het consistentieprobleem en presenteerde direct zijn eigen oplossing. Buckle constateert dat de werken van Smith als één gezien moeten worden, en dat de beide werken als het ware twee aspecten van de menselijke natuur beschrijven. Ook noemt hij dat Smith, als hij de kans had gehad, met een derde werk een compleet ontwerp van de menselijke natuur had kunnen maken:

In the *Moral Sentiments*, he investigates the sympathetic part of human nature; in the *Wealth of Nations*, he investigates its selfish part. And as all of us are sympathetic as well as selfish; in other words, as all of us look without as well as within, and as this classification is a primary and exhaustive division of our motives to action, it is evident, that if Adam Smith had completely accomplished his vast design, he would at once have raised the study of human nature to a science, leaving nothing for subsequent inquirers to ascertain the minor springs of affairs, all of which would find their place in this general scheme, and be deemed subordinate to it (Buckle 1861, 432-433).

Vroege reacties op het probleem

Nu het probleem in de literatuur vorm begon te krijgen, werd er vanuit meerdere hoeken van de wetenschap gereageerd en naar oplossingen gezocht. Er kunnen hier een aantal kernposities gedefinieerd worden, die zich tussen het einde van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw na elkaar ontwikkeld hebben.

Leslie Stephen (1823-1904) publiceert in 1876 de *History of English Thought in the Eighteenth Century*. Hierin reageert hij op de manier waarop Buckle Smith behandelt, en zijn reactie is in lijn met de manier waarop Skarżyński dit benadert. Beiden beamen Smith niet als een groot filosoof of econoom, maar meer als een professor die probeert de ideeën van anderen samen te vatten. Stephen presenteert hier echter wel zijn eigen oplossing voor het toen bekende Adam Smith probleem. Hij maakt een onderscheid tussen de manieren waarop self-interest en sympathy beschouwd moeten worden in termen van menselijke motivatie. Self-interest is een *motivating force*, terwijl sympathy een *regulative force* is. Hij legt een verband tussen de *Wealth of Nations* en *The Theory of Moral Sentiments* door een, als het ware, evolutionair standpunt in te nemen. Stephen beschouwt het proces van sympathy zoals Smith dat beschrijft in *The Theory of Moral Sentiments* als de regulatie van de natuurlijke egoïstische trekken van de mens⁷ zoals besproken in de *Wealth of Nations*, dat wil zeggen, we zien overal dat de echte motivatie van menselijke acties egoïsme is, maar dat het effect van sympathy deze acties transformeert. Deze richting kan gezien worden als “Sympathy as reflected selfishness” (Montes 2003, 74). Hoewel Stephen deze notie populair heeft gemaakt,

⁷ Stephen (1876) noemt hier dat moraliteit een soort ‘reflected selfishness’ is, wat de mens de acties die hij normaal zou willen uitvoeren in het kader van zijn selfishness doet afkeuren (p. 320).

werd deze ook al besproken door de Schotse filosoof Thomas Reid (1720-1796), die benoemde dat sympathy een verfijning van het systeem van selfishness zoals Smith dat beschreef zou zijn. Ook filosoof Friedrich Albert Lange (1828-1875) kan gezien worden als een voorganger van Stephen. In zijn *Geschichte des Materialismus* (1865/1866) bespreekt hij hoe in *The Theory of Moral Sentiments* al tussen de regels door valt te lezen hoe de mens inherent altijd egoïstisch zal zijn, maar dat sympathy als het ware maakt dat we de neigingen die hierbij horen kunnen onderdrukken. Lange brengt ons in ditzelfde werk echter ook op een nieuwe spoor. Hij noemt sympathy niet enkel als kracht die egoïsme kan onderdrukken, maar hij noemt ook hoe de twee werken van Smith verenigd kunnen worden doordat sympathy en self-interest beiden een verschillend impuls voor menselijk gedrag vertegenwoordigen, en dat beiden werken dus eigenlijk verschillende aspecten belichten zijn van het menselijk gedrag.

Dit brengt ons in de volgende interpretatie en poging tot oplossing van het probleem, die Smith als ontwerper van een bepaald systeem beschouwt. Dit is deels in lijn met de gedachte van Buckle in 1861 dat Smith altijd nog een derde werk had willen uitbrengen. Er zijn vele ideeën en daarmee ook vele namen aan deze theorie te verbinden, maar in de kern komt het erop neer dat *The Theory of Moral Sentiments* en de *Wealth of Nations* beiden onderdeel uitmaken van een groter intellectueel systeem. Over wat precies de inhoud zou moeten zijn van de onderdelen van dit systeem verschillen de meningen. Enkele zullen hier besproken zullen worden. Albert Delatour (1858-1938) presenteerde in 1886 het idee van een geschiedenis van de menselijke beschaving, waarin Smith drie delen geschreven zou hebben, *The Theory of Moral Sentiments* als morele ontwikkeling, de *Essays on Philosophical subjects* als intellectuele ontwikkeling, en de *Wealth of Nations* als materiele ontwikkeling van de mens. Later, in 1896, publiceerde econoom Edwin Cannan (1861-1935) een aantal colleges die Smith gegeven zou hebben, die bewijzen dat het idee van de politieke economie altijd al een onderdeel was van de bredere theorieën die Smith probeerde te presenteren. Dit versterkte de claim dat het altijd zijn bedoeling was geweest om een systeem te bouwen, in plaats van het schrijven van twee werken die los van elkaar zouden staan. Op dit punt in de geschiedenis van het probleem werd de notie dat Smith van gedachte veranderd zou zijn tijdens zijn verblijf in Frankrijk vrijwel volledig verworpen.

Ongeveer dertig jaar later, in 1927, wordt een zeer invloedrijk artikel, Adam Smith and laissez-faire, gepubliceerd. Hierin bespreekt de Canadese econoom Jacob Viner het verschil tussen de twee werken van Smith, en drukt dit als volgt uit:

I will endeavor to show that the difficulties of the authorities result mainly from [the Germans'] determination to find a basis for complete concordance of the two books, and that there are divergences between them which are impossible of reconciliation (Viner 1927, 201).

Viner beschouwt hier de werken van Smith als onverenigbaar, en koppelt het probleem slechts aan een mislukte poging van de Duitsers om deze werken te begrijpen. Het eerste werk zou *youthful idealism* reflecteren, wat niet consistent is met het meer volwassene, realistische denkwerk over economie (Raphael 2007, 118). Ook besprak hij de theologie van Smith, die tot dan toe nog niet vaak betrokken was bij het oplossen van het Adam Smith-probleem. In *The Theory of Moral Sentiments* bespreekt Smith een natuurlijke, door God geschapen, en de relatie hiervan tot de samenleving en economie. De eerder besproken Leslie Stephen noemde dit ook al kort in zijn besprekingen van Smith, wie volgens hem een aanhanger zou zijn van het zogenaamde 'optimistic deism' (Stephen 1876, 71), maar Viner was een van de weinigen die de religieuze passages uit Smith als essentieel onderdeel van zijn filosofie beschouwde. Ondanks deze controversiële interpretaties, zou het artikel van Viner nog lang invloedrijk blijven, en vooral zijn bespreking van de onverenigbaarheid zou in de vijftig jaar die hierop volgde nog veel besproken worden.

Een filosoof die eigenlijk buiten de hiervoor besproken noties valt is de eerder genoemde historicus en econoom Oncken. In plaats van een manier te vinden waarop de werken van Smith in een bepaald patroon geplaatst kunnen worden, probeerde hij het probleem aan te pakken door middel van feiten en tekstuele bewijzen. Hij beschuldigt enkele critici ervan dat zij als het ware de vraag waar het probleem op gebaseerd is niet direct hebben aangepakt. Oncken was een groot fan van Smith, en hij probeert het probleem op te lossen door direct gebruik te maken van noties en citaten uit de werken. Zijn belangrijkste conclusie is dat Smith nooit beweerd heeft dat alle menselijke acties gemotiveerd zouden zijn door self-interest, maar enkel "that the economic actions of men have their root in the impulse of self-love" (Oncken 1897, 446). Bovendien, "Adam Smith certainly did not mean to say that no actions were prompted by benevolence" (Oncken 1897, 446-447). Het probleem zou onder anderen ontstaan zijn door een ongenueanceerd beeld van Smith. Oncken spreekt zich uiteindelijk uit tegen de Engelse politieke economen door te zeggen dat zij het Smith-

probleem zo dienen aan te pakken dat zij de leer van Smith in zijn geheel kunnen presenteren als een moraalfilosofie, waarvan de politieke economie slechts een onderdeel vormt.

Uit dit alles valt op te maken dat er veel verschillende manieren zijn op het Adam Smith-probleem te benaderen en op te lossen. Vanaf de jaren '30 van de vorige eeuw is de interesse in en het onderzoek naar Smith vrijwel stilgevallen. Dat wil niet zeggen dat het consistentieprobleem niet langer relevant was, maar er werd tot de jaren '70 weinig nieuws over geschreven. Hierna zal daarom het ontstaan van het hedendaagse debat vanaf de jaren zeventig uiteengezet worden.

5. Het hedendaagse debat en mogelijke oplossingen

De interesse naar het probleem heeft sinds de negentiende eeuw pieken en dalen gezien.. De aandacht voor Adam Smith en het probleem zoals het er nu voorstaat, is opgelaaid na de publicatie van de Glasgow Edition van zowel de *Wealth of Nations* als *The Theory of Moral Sentiments* in 1976. Dit waren niet enkel nieuwe uitgaves van de werken van Smith, maar onderdelen van een groter project, gepubliceerd door Oxford University Press. Naast de twee grote werken zijn in deze tijd bijvoorbeeld ook de *Lectures on Jurisprudence* en *Essays on Philosophical subjects* als Glasgow Editions gepubliceerd. De bijbehorende inleidingen en nieuwe onderzoeken naar de teksten hebben veel gedaan voor de manier waarop onderzoek naar Smith zich heeft ontwikkeld in de jaren erna. In het huidige debat kunnen drie hoofdfasen/richtingen geïdentificeerd worden. De eerste voert ons direct terug naar de inleiding van *The Theory of Moral Sentiments*-uitgave uit 1976. De andere twee fasen die besproken worden, zijn meer algemeen voortgevloeid uit de vernieuwde interesse in Adam Smith.

Drie fasen

De eerste fase van het huidige probleem komt voort uit het schrijven van D.D. Raphael en A.L. Macfie. Deze schreven samen de inleiding op de Glasgow Edition van *The Theory of Moral Sentiments*, en schreven daarnaast individueel aan verschillende werken over Smith, waaronder *The Impartial Spectator: Adam Smith's Moral Philosophy* (2007) van Raphael. Het eerste wat Raphael in dit werk noemt betreffende het probleem is dat het ontstaan is uit “a failure to read his writings with care”, en dat “The scholars who took up the alleged problem were, in general, interested in Smith’s economics and not well versed in philosophy” (Raphael 2007, 115). Het valt op dat Raphael het een *alleged problem* noemt, en dit is dan ook de basis van de kritiek van hem en Macfie die wordt geuit in de genoemde inleiding op de *Theory*. Het Adam Smith-probleem zou slechts een pseudoprobleem zijn dat gebaseerd is op “ignorance and misunderstanding” (TMS, ‘Introduction’, 20). Een belangrijk argument hiervoor is dat Smith sympathy en benevolence nooit aan elkaar gelijk stelt, en dat veel onbegrip voor Smith voortkomt uit het niet goed begrijpen van deze noties, die besproken worden in zowel de

Wealth of Nations en *The Theory of Moral Sentiments* en daarmee erg belangrijk zijn voor het begrijpen van Smith. In de inleiding grijpen Raphael en Macfie terug op eerdere besprekingen van het probleem, met als belangrijkste Buckle, over wie het volgende wordt gezegd: “He cannot have ‘studied’ TMS if he thinks that it ‘ascribes our actions to sympathy’. Sympathy is the core of Smith’s explanation of moral **judgement**. The motive to action is an entirely different matter” (TMS, ‘Introduction’, 22). Dit is volgens de schrijvers één van de belangrijkste misverstanden; sympathy wordt gezien als handelingsmotief, terwijl Smith dit bedoeld zou hebben als basis van morele oordelen. Zij zetten als het ware de lijn die begon bij Oncken door. De werken zouden weldegelijk verenigbaar. Ook een van de redacteurs van de Glasgow Edition van de *Wealth of Nations*, A.S. Skinner, onderschrijft het idee dat het probleem slechts gebaseerd is op een misverstaan van de betekenis van sympathy en self-interest en de relatie ertussen (Montes 2003, 78). Als laatste argument voor deze interpretatie van het probleem kunnen we gebruiken wat Richard Zeyss in de negentiende eeuw al benoemde, namelijk dat pas jaren na de dood van Smith de eerste opmerking over het zogenaamde probleem gemaakt werden. Tijdens zijn leven heeft nooit iemand geopperd dat er een inconsistentie zou bestaan tussen zijn twee werken, of überhaupt zijn verschillende denkrichtingen, waaronder zijn goede vriend Hume waarmee hij zijn ideeën regelmatig besprak. Hoewel Hume stierf in het jaar dat de *Wealth of Nations* werd uitgebracht, weten we dat er verschillende briefwisselingen over het schrijven en publiceren ervan tussen de twee zijn geweest (Rasmussen 2017). Ook hier is de conclusie dat het probleem slechts een pseudoprobleem is, ontstaan door het onjuist en onzorgvuldig lezen van de werken van Smith.

Hiermee komen we bij de tweede fase, die uitgaat van het idee dat de twee werken van Smith daadwerkelijk consistent zijn. Het verschil is dat hier niet wordt geconcludeerd dat het probleem hiermee opgelost of slechts een pseudoprobleem zou zijn, maar dat het probleem juist niet over het hoofd gezien mag worden; het is nog steeds belangrijk voor de manier waarop Smith bestudeerd wordt, en het is ook belangrijk dat we Smith daadwerkelijk blijven bestuderen vanuit het oogpunt van het probleem. In deze fase van het debat worden er ook verschillende oplossingen geopperd. Zo is er bijvoorbeeld Russell Niel (1986), die het idee van ‘spheres of intimacy’ introduceert. Mensen die binnen onze eigen sphere of intimacy vallen, behandelen we anders dan zij die erbuiten vallen. Op deze manier is er geen conflict, omdat we met mensen buiten onze sphere of intimacy een economische relatie onderhouden, waarin we eerder uit self-interests zullen handelen. De markt is daarom gereguleerd door self-

interest, terwijl in onze persoonlijke kringen als het ware hogere deugden een rol spelen (Nieli 1986, 624). Ook wordt er in deze fase verwezen naar argumenten die in de geschiedenis al zijn opgeworpen, zoals dat van Lange en Stephen. Jean-Pierre Dupuy (1990), bijvoorbeeld, ziet self-love als reflectie van sympathy. Ook noemt hij dat sympathy overheerst in de 'sphere of moral sentiments' terwijl het binnen de economie zo is dat 'selfishness has the field to itself' (Dupuy 1990, 116). Eveneens grijpt hij terug op het 'system-building' argument dat eerder klonk bij bijvoorbeeld Buckle of Cannan. Een ander historisch argument kan gevonden worden bij Griswold (1999, 48), die het verschil tussen de *Theory* en de *Wealth of Nations* verklaart met het feit dat de *Theory* verhalend geschreven is, omdat dit werk gebaseerd is op colleges, terwijl de *Wealth of Nations* een wetenschappelijker karakter heeft. Zo is te zien hoe in deze fase van het debat nieuwe oplossingen worden geformuleerd behulp van oude argumenten.

De derde en meest recente fase in het debat stelt dat het probleem slechts gedeeltelijk opgelost kan worden of dat er simpelweg nog geen oplossing gevonden is, en dat meer onderzoek naar Smith gedaan zal moeten worden. Het is duidelijk dat niet alle kanten van het probleem nog volledig belicht zijn, en dat het probleem zo gecompliceerd is dat dit waarschijnlijk ook nooit echt het geval zal zijn. Alle zogenaamde oplossingen die tot nu toe zijn gepresenteerd, zijn volgens de hoofdrolspelers in deze fase onbevredigend en onvolledig. In deze fase ontstaat ook een verschuiving van de vraag naar de precieze inhoud en het schrijven van Smith naar de manier waarop Smith gelezen zou moeten worden.

De spanning tussen sympathy en self-interest blijft in de huidige samenleving, zowel wetenschappelijk al maatschappelijk, relevant. Het onderzoek naar de relatie tussen het individu en de maatschappij, tussen de ethiek en de economie blijft eveneens van belang. Ook bestaat de genoemde spanning niet enkel in de buitenwereld, tussen verschillende mensen of verschillende onderdelen van ons bestaan, maar ook in onze eigen menselijke natuur. Ik zal nu proberen een nieuwe denkrichting te presenteren.

Een andere denkrichting

Bijna alle bovenstaande denkrichtingen, zowel in de negentiende als in de twintigste en eenentwintigste eeuw, zijn gebaseerd ideeën die linksom of rechtsom terug te vinden zijn in werken van Smith. Hieruit blijkt ook hoe gecompliceerd het probleem eigenlijk is, en dat we

het niet slechts kunnen afschuiven op twee werken die puur en alleen wel of niet met elkaar in verband staan. Ik wil hier graag een denkrichting aan toevoegen, die deels geconstrueerd kan worden uit wat hiervoor besproken is. In de meeste reacties staat ofwel sympathy centraal en wordt dit begrip teruggezocht in de *Wealth of Nations*, of wordt naar self-interest gezocht binnen *The Theory of Moral Sentiments*. Ik wil hier niet ingaan op het zoeken naar de exacte betekenis van deze beide begrippen, hoewel ik denk dat dit zeker belangrijk is bij het begrijpen van de werken van Smith.

Zoals eerder genoemd bestaat de spanning tussen sympathy en self-interest niet enkel in de buitenwereld, en representeren zij niet enkel de spanning tussen ethiek en economie. De spanning tussen deze twee begrippen zit in ieder mens: wij zoeken vaak naar een balans tussen empathisch zijn en doen wat ons eigenbelang dient. Dit is een probleem dat zich dagelijks voordoet bij zo goed als al onze beslissingen, en al onze interacties met de mensen om ons heen. Zoals eerder besproken, hecht Smith veel waarde aan het geweten, dat een grote rol speelt in het idee van de impartial spectator. Deze zou zorgen voor regulatie van ons eigen gedrag, van onze eigen motieven van eigenbelang of empathisch gedrag.

Wij als mensen zijn echter lang niet altijd consistent in ons gedrag, de ene keer zullen we luisteren naar ons geweten en het 'goede' doen, een andere keer zullen we aan onszelf denken en vanuit self-interest handelen. Doordat we functioneren in een complexe sociale omgeving zullen we ons gedrag niet altijd in een consistent stelsel kunnen plaatsen, waarin we in elke vergelijkbare situatie hetzelfde morele of immorele gedrag zullen vertonen. We zullen ons zelfs tegenover mensen die dichtbij ons staan niet constant op dezelfde manier verhouden. De vraag is dan of dit wel zo zou moeten zijn. Verhouden onze verschillende menselijke kanten zich consistent tot elkaar en moet dit eigenlijk wel zo zijn? Mijns inziens niet, en ik dit is ook geen noodzakelijkheid. Naast dat ik denk dat dit onhaalbaar is in de maatschappij waar wij in leven, is het zo dat als ieder mens zijn of haar eigen complete consistente systeem van morele gedraging zou hebben, de morele autonomie die Smith ons juist toekent via het proces van sympathy⁸ zou verdwijnen. Op dat moment lijkt het slechts een set regels te worden die voor ieder persoon bepalen hoe hij of zij zich moet gedragen, waardoor mensen veranderen in voorspelbare machines

⁸ 'Moral autonomy' bestaat volgens Montes (2003, 84) in de capaciteit van sympathy in een individu, dat wil zeggen, morele handelingen zijn niet slechts bepaald door hun uitkomsten, maar ook door de onderliggende motieven.

Wat heeft dit voor invloed op het probleem? Als we de theorie van Smith als systeembouwer bekijken, beschrijft hij hier, kort door de bocht, twee zijdes van de mens of menselijk gedrag⁹. Als we met het Adam Smith-probleem op zoek zijn naar consistentie tussen *The Theory of Moral Sentiments* en de *Wealth of Nations*, terwijl deze werken zich beiden bezighouden met één menselijke kant, of in ieder geval een aspect van het menselijk gedrag, proberen we dan niet te concluderen dat we op zoek zijn naar consistentie in de verschillende kanten van menselijk gedrag? In dit geval kunnen we ons afvragen of de werken van Smith wel volledig consistent met elkaar moeten zijn. Uit al wat eerder besproken is, kan in ieder geval geconcludeerd worden dat er een aantal elementen is dat verenigd kan worden binnen de twee, en dat we dus spreken over onderdelen van een groter geheel in plaats van twee compleet losstaande werken. De vraag die ik hier wil stellen is, moet of kan een auteur altijd consistent zijn? Ik denk dat dit niet het geval is. Als twee werken onderdeel van iets zijn, is het natuurlijk belangrijk dat er een overkoepelend idee is dat in beide werken terug te vinden is, maar niet dat elk element van het ene werk precies consistent naar een element uit het andere werk gelegd moet kunnen worden. Net als geldt voor de mens zelf kunnen we in dit geval concluderen dat de werken van Smith niet volledig consistent hoeven te zijn, omdat het nu eenmaal niet mogelijk is om een compleet consistent verhaal te schrijven over een wezen, de mens, dat in zichzelf geen consistente gedraging heeft.

Het Adam Smith-probleem is hiermee niet opgelost of verdwenen. Het is nog steeds interessant en relevant voor de manier waarop Smith bestudeerd wordt. Ik denk echter dat het probleem minder gezien moet worden als op zichzelf staand probleem dat één specifieke oplossing heeft. We moeten niet proberen alle elementen uit de werken van Smith naast elkaar te leggen om daarmee één groot en consistent verhaal te vormen. Het probleem moet gezien worden als een manier waarop de spanning tussen sympathy en self-interest geanalyseerd en onderzocht kan en moet worden, zonder dat er een eenduidige oplossing voor hoeft te bestaan.

⁹ Ik wil hier niet zeggen dat de system building-theorie volledig klopt, hoewel ik zeker denk dat er een kern van waarheid zit in de notie dat Smith twee zijdes van menselijk gedrag probeert te bespreken, maar dan eventueel op een genuanceerdere manier dan tot nu toe is gepresenteerd.

6. Conclusie

We hebben in deze bachelorscriptie gezien hoe *Das Adam Smith-Problem* is ontstaan en hoe er pogingen gedaan zijn om het probleem op te lossen. Al vanaf de negentiende eeuw werd er gezocht naar een oplossing voor de op het eerste gezicht onoverkoombare inconsistenties tussen *The Theory of Moral Sentiments* en de *Wealth of Nations*. Na al deze jaren zijn er een aantal gedeelde opvattingen over het probleem ontstaan. Allereerst is het probleem in de kern ontstaan uit het niet correct lezen en interpreteren van de werken van Smith. Door de *Theory* enkel te zien als werk over sympathy en de *Wealth of Nations* enkel als werk over self-interest, werd een zeer eenzijdig beeld gecreëerd. Door deze begrippen in context van de werken te analyseren, kan een beter beeld gevormd worden van Smiths ideeën.

Daarnaast heeft Smith zelf gezegd, vlak voor zijn dood, dat hij nog niet klaar was met schrijven. In de inleiding van de zesde editie van de *Theory* benoemt hij een werk dat nog gepubliceerd had moeten worden, wat een derde deel van zijn grotere intellectuele project zou zijn geweest. Met een gebrek aan informatie is het lastig dit project te construeren, hoewel we wel een poging kunnen doen met de teksten die we tot onze beschikking hebben.

Het huidige debat is niet meer gericht op de zogenaamde pure inconsistentie in de werken van Smith. Sinds na 1976 de interesse weer is opgevlamd, is een beweging ontstaan die eerder probeert het probleem te onderzoeken voor wat het is, en wat het zou moeten zijn. Meerdere pogingen tot het oplossen van het huidige probleem zijn gedaan in de laatste paar decennia, maar meer onderzoek blijft van belang.

Das Adam Smith-Problem valt naar mijn mening niet op te lossen op de manier waarop de meeste wetenschappers die zich er mee bezig gehouden hebben het lijken op te willen lossen, namelijk, door alles wat in *The Theory of Moral Sentiments* en de *Wealth of Nations* beschreven staat met elkaar te willen rijmen. Ik denk dat het probleem ook niet op deze manier beschouwd zou moeten worden: de spanning tussen sympathy en self-interest, die ook in de huidige maatschappij een rol speelt en altijd zal blijven spelen, is juist wat het probleem interessant maakt. Alleen al om deze reden is het van waarde om Smith te blijven bestuderen, niet om een eenduidige oplossing voor een maar vermeend 'probleem' te vinden.

Bibliografie

- Buckle, H.T. (2006 [1861]). *History of Civilization in England*. Van Haren Publishing.
- Brentano, L. (1877). *Das Arbeitsverhältniss Gemäss dem Heutigen Recht: Geschichtliche und Ökonomische Studien*. Duncker & Humbolt.
- Dupuy, J. (1990). Deconstruction and the Liberal Order. *SubStance* 62/63, 110-124.
- Fleischacker, S. (2017). Adam Smith's moral and political philosophy. In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, red. Edward N. Zalta. Geraadpleegd op 1 april 2020, van <https://plato.stanford.edu/archives/spr2017/entries/smith-moral-political/>.
- Griswold, C.L. (1999). *Adam Smith and the Virtues of Enlightenment*. Cambridge University Press.
- Knies, K. (1853). *Die Politische Ökonomie vom Standpunkte der Geschichtliche Methode*. C.A. Schwetschke und Sohn.
- Montes, L. (2003). Das Adam Smith Problem: Its origins, the stages of the current debate, and one implication for our understanding of sympathy. *Journal of the History of Economic Thought*, 25(1), 63-90
- Nieli, R. (1986). Spheres of intimacy and the Adam Smith Problem. *Journal of the History of Ideas* 47(4), 611-624.
- Oncken, A. (1897). The consistency of Adam Smith. *The Economic Journal*, 7(27), 443-450.
- Otteson, J.R. (2018). *The Essential Adam Smith*. Fraser Institute.
- Otteson, J.R. (2000). The Recurring "Adam Smith Problem". *History of Philosophy Quarterly*, 17(1), 51-74.
- Raphael, D.D. (2007). *The Impartial Spectator: Adam Smith's Moral Philosophy*. Oxford University Press.
- Rasmussen, D.C. (2017). *The Infidel and the Professor*. Amsterdam University Press.
- Skafzyński, W. von (1878). *Adam Smith als Moralphilosoph und Schöpfer der Nationalökonomie: Eind Beitrag zur Geschichte der Nationalökonomie*. Theobald Grieben
- Smith, A. (1984 [1759]) *The Theory of Moral Sentiments*, edited by D.D. Raphael and A.L. Macfie. Liberty Fund.
- Smith, A. (2012 [1776]). *An inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Edited by M.G. Spencer and T. Griffith). Wordsworth.

- Stephen, L. (1876). *History of English Thought in the Eighteenth Century*. Thoemmes Antiquarian Books.
- Tribe, K. (2008). "Das Adam Smith Problem" and the origins of modern Smith scholarship. *History of European Ideas*, 34(4), 514-525.
- Viner, J. (1927). Adam Smith and laissez faire. *Journal of Political Economy*, 35(2), 198-232.